

ASPECTS OF DEPRESSION IN EMINESCU'S TEXTS

Dan Pătrașcu

PhD, "Mihai Eminescu" National College, Buzău

Abstract: The article proposes the analysis of Mihai Eminescu's texts, which can direct us to a hypostasis of depression, thus contributing to the reflection, in his works, of what has been widely known as the poet's melancholy. The postmodern medicine has defined it as depression. The specialists' approaches have emphasized, in this way, the biographical analysis, forgetting and ignoring Mihai Eminescu's works, the easiest and the most reliable source of analysis. Thereby, we think that there are a few aspects of his works (especially the poetical works), which, cumulated, offer a picture of how Mihai Eminescu's neural structure used to operate. It did it through a discharge into a powerful textual flow, compensating by writing a vague state, at the limit of his acute sadness, disappointment, nostalgia and his struggle for regaining inner balance.

Keywords: depression, melancholy, sadness, solitude, life

Analiza unor texte eminesciene precum și a unor detalii biografice poate alcătui o ipostaziere a stării depresive eminesciene, contribuind astfel la reflectarea în operă a ceea ce îndeobște este numit ca melancolia poetului, stare pe care medicina (post)modernă o definește ca depresie. Abordările specialiștilor au plecat mai ales de la premisa biografică, uitând sau ignorând de cele mai multe ori opera eminesciană, cea mai la îndemână și mai veridică sursă de analiză. Sunt o serie de elemente, care cumulate oferă o imagine a funcționării structurii neuronale eminesciene, printr-o descărcare într-un flux textual a realității, compensare a deziluziilor și neîmplinirilor, deformare conștientă a contururilor lumii până la indistinctul unei stări la limita dintre tristețe, nostalgie și căutarea disperată a recăpătării echilibrului interior.

Elemente ale episoadelor depresive transpar în opera poetică eminesciană, imaginarul poetic conținând posibile reflectări ale acestora, mai pregnante în ultima parte a creației. Reflecțiile filosofice referitoare la destin, viață, fericire, nefericire, precum și la copilăria luminoasă, iubirea iremediabil pierdută, conștientizarea imposibilității recuperării echilibrului interior traversează textele eminesciene, fie că este vorba despre texte poetice, fragmente epistolare sau însemnări din caiete. Aceste texte pot oferi o imagine asupra stării interioare a

poetului sau contura măcar o hartă a predispozițiilor sufletești care-l împing pe Eminescu în zona delicată a stării depresive, stare care și-a găsit pe parcursul timpului explicații dintre cele mai diverse din partea biografilor.

Dintr-o scrisoare către Veronica Micle se conturează o anumită stare pe care poetul o numește *decețiune*, care are toate trăsăturile depresiei: „[Februar 1882] În opt ani de când m-am întors în România, decețiune a urmat la decețiune, și sunt atât de bătrân, atât de obosit, și degeaba pun mâna pe condei să-ncerc a scrie ceva – simt că nu mai pot, simt că am secăt moralicește și că mi-ar trebui un lung, lung repaos ca să-mi vin în fire. Și cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaos nu-l pot avea nicăiri și la nimeni. Crede-mă, mica și unica mea Veronicuță, sunt strivit. Nu mă regăsesc și nu mă mai recunosc. Poate da Dzeu să vie alte vremi, ne poate dărui soarta limanul în care să petrecem amândoi, după o tinerețe zadarnică, într-o modestă și fericită pace? Eu nu știu.”¹ Liniștea – „lungul repaos”, atât de dorit și pe care nu-l poate avea, invocat și în textele poetice ale acestei perioade, converge către invocarea morții ca unică posibilitate. Interesantă în acest sens este și comparația cu „lucrătorii cei de rând din fabrici” și completarea care stă sub semnul unei imposibile alinări a sentimentului de părăsire și alienare sufletească: „un asemenea repaos nu-l pot avea nicăiri și la nimeni”. O astfel de mărturisire arată atât dezamăgire (inclusiv în iubire), scrisorile încercând să compenseze absența Veronicăi, tonul general al corespondenței conținând mai degrabă o conștientizare a îndepărtării, o efuziune sentimentală ce pare întreținută uneori artificial, ca o (auto)terapeutică pentru depășirea unor astfel de stări. Stările interioare din expresiile „sunt strivit”, alături de „nu mă regăsesc” și „nu mă recunosc”, pot fi înscrise în sfera semantică a depresiei eminesciene. Proiectarea într-un viitor liniștit, care stă sub semnul unui liman al destinului, „într-o modestă și fericită pace” ar fi o recompensă a unei „tinereți zadarnice”, imagine ideală a recuperării *împreună* a fericirii care stă doar sub semnul promisiunii. Episoadele de exaltare epistolară alternează cu episoade în care se consideră vinovat pentru starea sufletească a iubitei: „[April 1882] Este că un om greoi, nepractic, lipsit de toate a îndrăznit a iubi o floare drăgălașă ca tine, făcută pentru a trăi în lumină și în veselie. Tristețea caracterului meu se reflectă și asupra ta și fără să voi, nenorocesc eu singur pe unica ființă care-o iubesc din toată inima și cu toată sfințenia. Fii cuminte, Moți, și nu te supăra – în curând, în curând punem capăt durerilor noastre”². O scrisoare nedată conține toate motivele

¹ *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle*, Polirom, Iași, 2000, p. 122.

² *Idem*, p. 146.

specifice depresiei: tristețea acută, sentimentul inutilității, sentimentul unei îmbătrâniri a sufletului, neputința de a mai crede că poate iubi și poate fi iubit: „[...] crede-mă odată în viață când îți spun marele adevăr, că cel ce nu e în stare a se iubi pe sine, nu e-n stare a iubi pe nimenea. Va fi poate ca orice organism o jertfă a instinctelor sale fiziologice împreunate c-o idee fixă. Dar când un asemenea om ca mine va cerceta cenușa din inima lui, va vedea că nu există încă nici o scântee, că totul e uscat și mort, că n-are la ce trăi, că târâie în zadar o existență care nu-i place nici lui, nici altora. Nu cred nimic, nu sper nimic și mi-e moralicește frig ca unui bătrân de 80 de ani. Dta trăiești și eu sunt ucis – ce raport poate fi între noi?”³ Deși nedatată, scrisoarea este foarte probabil să fie scrisă în 1878, anul în care apare în „Convorbiri literare” poezia *Departate sunt de tine*⁴... care conține, transfigurate poetic, aceleași imagini ale suferinței sufletești articulate în jurul motivului vârstei de optzeci de ani, al bătrâneții și singurătății: *Departate sunt de tine și singur lângă foc,/ Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc./ Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,/ Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit. // [...] O! glasul amintirii rămâie pururi mut,/ Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,/ Să uit cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult.../ Voi fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!//*⁵ O imagine a felului în care starea de singurătate se transformă în melancolie (expresie a depresiei), apoi în poezie, poate fi observată și în *Singurătate*, poezie din calupul de patru poezii date spre publicare Convorbirilor: „Ah! de câte ori voit-am/ Ca să spânzur lira-n cui/ Și un capăt poeziei/ Și pustiului să pui;/ Dar atuncea greieri, șoareci,/ Cu ușor-măruntul mers,/ Readuc melancolia-mi,/ Iară ea se face vers//”⁶. „Privazul negru al vieții” se preschimbă în lumina deplină a iubirii, imagine care exprimă mai degrabă vecinătatea stării de așteptare a iubirii, un spațiu al dorinței de iubire, modalitate de evadare din sfera tristeții: „Este Ea. Deșarta casă/ Dintr-odată-mi pare plină,/ În privazul negru-al vieții-mi/ E-o icoană de lumină”. Într-o variantă a poeziei, Eminescu folosește o sintagmă care poate fi considerată expresivă din punctul de vedere al gradării stării depresive. Astfel, „întristarea liniștită” ar putea să însemne tocmai o primă stare de acceptare a tristeții, care înlesnește creația: „Pe-un volum mâncat de molii,/ Prin unghere părăsite/ Voi veniți și sunteți solii/ Întristării liniștite”⁷.

³ Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle, Polirom, Iași, 2000, pp. 205-206.

⁴ Perpessicius notează în legătură cu acest text poetic: „A patra din *coala de versuri* ce trimite *Convorbirilor*, la începutul lui februarie 1878 – *Departate sunt de tine*... concentrează ca-ntr-o rădăcină adânc înfiptă în trecut toate melancoliile dureroasei despărțiri de iubita de la Iași”. În aceeași notație, criticul avansează anul 1876 ca data a scrierii variantelor poeziei. (Eminescu, Mihai, *Opere alese I*, p. 310.)

⁵ Eminescu, Mihai, *Opere alese I*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura Minerva, București, 1973, p. 112.

⁶ Eminescu, Mihai, op. cit., p. 111.

⁷ Eminescu, Mihai, op. cit., p. 310.

Anul 1882 poate fi considerat ca o acutizare a semnelor depresiei, în acest sens primele două strofe din *Și oare tot n-ați înțeles...*, datată în această perioadă⁸, conțin câteva elemente depresive certe: „Și oare tot n-ați înțeles/ Cum nu mi-i lumea dragă/ Când cu nimic nu m-am ales/ Din viața mea întregă.// Când al meu suflet mistuit/ De chin și de părere/ A fost un trist, neconținut/ Prilej pentru durere//”⁹. A doua strofă este modificată în varianta la *Și oare tot n-ați înțeles...*, astfel: „Când al meu cuget mistuit/ De-o stranie părere/ A fost un lung, neconținut/ Prilej pentru durere//”¹⁰. Interesantă este aici alternanța suflet-cuget, sufletul este mistuit de chin și de părere, în relație cu durerea suflătească acută, în timp ce cugetul este pus în relație cu „strania părere”, expresie a unei virtualități a iubirii. De altfel, imaginea conștientizării unei iubiri care este condamnată să rămână doar sub spectrul visului este și următoarea strofă a variantei: „Și a păstrat în fundul său/ Ca în cenușa rece/ Taina părerilor de rău/ După un vis ce trece//”. Iubirea se află sub semnul trecerii, în spațiul generos al fanării și morții: „Câte amoruri se jurau/ Să ție pe toți vecii,/ Pe când de flori se scuturau/ Alături liliiecii//”. Inflexiunile versurilor prelucrate în *Luceafărul* sunt în această variantă mai transparente în ceea ce privește suferința provocată de dragoste: „Dar cine e veți întreba/ Nebună și infamă:/ Nici voi să știu cărarea sa/ Și nici chiar cum o cheamă.// Ea sufletul mi-au mistuit/ C-o stranie părere/ Din viața mea, neconținut/ Prilej pentru durere//”. Petru Creția observa în legătură cu aceste ultime două strofe următoarele: „În ce privește ultimele două strofe, în ele răbufnește pe neașteptate, și cu totul netransfigurată de poezie, resentimentul, dând glas unei aspre muștrări (*Nebună și infamă*) și, ca atare, sunt disonante, cu totul străine de rest, semănând cu partea a doua, nedată spre publicare, din *Când amintirile* și cu *Pe lângă plopii fără soț*”¹¹. Fapt este că depresia devine o sursă a operei poetice, transfigurarea acestei stări în poezie reflectându-se și în textele din ultima parte a creației, scrise într-un registru grav, starea depresivă fiind descărcată într-un imaginar poetic înrudit cu metafizica și reflecția filozofică. Translând această imagine a suferinței provocate de iubire din registrul poetic în cel epistolar, se poate cita un fragment dintr-o scrisoare datată iunie 1882 pe care Veronica Micle notează laconic cu creionul a *plâns scriind-o*: „Și acea amărăciune, care-mi turbură pururi amintirea ta, e acea gelozie nebună, care mă face distras, care mă amărăște și când ești de față, și când nu ești. Veronicuța mea, dacă

⁸ În ediția *Eminescu. Opere, vol. I. Poezii*, Academia Română, Univers Enciclopedic, București, 1999, pp 952-953 se specifică: „Versurile aparțin epocii bucureștene 1880-1882. Perpessicius aprecia că cele patru poeme [*Dacă iubești fără să speri, Și oare tot n-ați înțeles, Să fie sara-n asfințit, Un farmec trist și neînțeles*] fac parte din constelația *Luceafărului*, colaterale și subsecvente marelui poem”

⁹ *Eminescu, Mihai, Opere alese II*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura Minerva, București, 1973, p. 475.

¹⁰ Op. cit., p. 476.

¹¹ *Eminescu* editat și comentat de Petru Creția, Editura Humanitas, 1994, p. 80.

acest sentiment care tâmpește mintea și stinge-n om orice curaj de viață, n-ar învenina pururi zilele și nopțile mele, dacă n-ar fi ingredienta fatală a oricărei gândiri la tine, aș fi poate în scrisorile mele mai expresiv și mai vorbăreț. Tu trebuie să știi, Veronică, că pe cât te iubesc, tot așa – uneori – te urăsc; te urăsc fără cauză, fără cuvânt, numai pentru că-mi închipuiesc că râzi cu altul, pentru care râsul tău nu are prețul ce i-l dau eu și nebunesc la ideea că te-ar putea atinge altul, când trupul tău e al meu exclusiv și fără împărtășire. Te urăsc uneori pentru că te știu stăpână pe toate farmecele cu care m-ai nebunit, te urăsc presupunând că ai putea dărui din ceea ce e averea mea, singura mea avere”¹². Modul în care sentimentul geloziei este descris, conturează plastic suferința puternică, disperarea de a constata că iubita îi cere să-i vorbească de *amor* în scrisori, înțelegând propensiunea acesteia pentru chestiuni abstracte, poetice. Cu atât mai lămuritoare sunt cuvintele celui care iubește în realitate, nu ale poetului, ci ale omului Eminescu: „Tu îmi faci imputarea că nu-ți vorbesc deloc de amor – dar tu nu știi că amorul meu e un păhar în adevăr dulce, dar în fundul lui e plin de amărăciune. Și acea amărăciune, care-mi turbură pururea amintirea ta, e acea gelozie nebună, care mă face distras, care mă amărăște și când ești de față, și când nu ești”.

Lipsa de poezie remarcată de Petru Creția poate fi un indiciu biografic prețios asupra semnelor unei depresii provocate de dezamăgirea în dragoste cu toate implicațiile pe care acest sentiment le are totuși asupra textelor poetice viitoare. Încifrarea poetică, mai complicată, din *Odă (în metru antic)* bunăoară, conține același sentiment al iubirii tulburătoare, al durerii asociate iubirii și al proiectării într-un viitor luminos al regăsirii de sine, rezolvat prin acceptarea morții. Citit în cheia depresiei eminesciene, primul vers al *Odei* „Nu credeam să-nvăț a muri vrodată” reflectă starea de plasare în zona morții, stare de invocare a liniștii, un teritoriu care se prelungește la limita unei lucidități atroce. De aceea, *nepăsarea tristă* invocată în final poate însemna revenirea la starea comună a indiferenței, într-un registru comun al viețuirii: „Vino iar în sân, nepăsare tristă/ Ca să pot muri liniștit, pe mine/ Mie redă-mă//”¹³.

Ideea sufletului bolnav, a unei tristeți care transcende generațiile, dar și o durere interioară resimțită acut poate fi observată în versurile: „Ce suflet trist mi-au dărui / Părinții din părinți,/ De-au încăput numai în el/ Atâtea suferinți?// Ce suflet trist și făr’ de rost/Și din ce lut inert,/ Că dup-atâtea amăgiri/ Mai speră în deșert? // Cum nu se simte blestemat/ De-a duce-

¹² *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle*, Polirom, Iași, 2000, pp. 157-158.

¹³ Eminescu, Mihai, *Opere alese I*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura Minerva, București, 1973, p. 194.

n veci nevoi?/ O, valuri ale sfintei mări,/ Luați-mă cu voi!//”¹⁴ Moartea ca izbăvire a durerii interioare apare și în această invocație a mării, simbol al pierderii în abis.

O schiță dintr-un poem datat 1873 (*Îmbătrânit e sufletul din mine*¹⁵) arată predispoziția la depresie a poetului, oferind în același timp și prețioase indicii biografice despre starea interioară din perioada berlineză despre care nu există prea multe informații: „Îmbătrânit e sufletul din mine/ Ca un bordei pustiu în iarna grea./ Unde te-ai dus, pe cari căi străine/ O tinereță, tinerețea mea! [...] Ah! toată lumea este fermecată/ De umbra unui dor ... și numai eu/ Mă furișez o umbră și nu pot/ Să scap de ea...de mine...și de tot!//”. Furișarea ca o umbră printr-un oraș străin, trăind anonim, cu un sentiment al însingurării și îndepărtării, se reflectă în imaginea sufletului îmbătrânit, invocând o tinerețe pe care o simte deja pierdută (poetul are totuși doar 23 de ani). Dar imaginea aceasta este legată mai ales de ideea unei *vieți moarte*, imagine a netrăitului, intuiție a unei potențialități pe care sensibilul suflet eminescian o identifică în neputința manifestării sentimentului de durere sufletească: „Oricine-a plâns și spune că fericit/ În lume nu-i, acela e-un nebun./ Ce știe el ce sunt dureri când zice/ Că-ntr-al lui suflet armonii răsun –/ Căci armonie-i orice plâns aice,/ E-o împăcare plânsul...e un bun./ Cel ce nu poate plânge, acela știe / Ce-i viața moartă, ce e moartea vie?//”

Perioada berlineză (1872-1874) poate fi considerată ca începutul manifestărilor latente ale unor stări ce prefăteză depresia cronicizată de mai târziu. Această perioadă cenușie din viața poetului este cu atât mai puternic resimțită interior cu cât vine după perioada vieneză, perioadă fastă și luminoasă pentru Eminescu¹⁶. Comparația între atmosfera caldă a Vienei și atmosfera sobră berlineză a lăsat în mod sigur urme adânci în sufletul lui Eminescu. Vorbind despre această perioadă Iliana Gregori se întreabă: „A făcut Eminescu o greșală venind la Berlin? Ar fi fost mai bine pentru el să se întoarcă după primul semestru deja în țară? Ce îl reținea în acest *scump oraș al Sfântului Imperiu de națiune germană*, cum îl denumea ironic? În Berlin, oraș nou pentru el, Eminescu a fost, altfel decât la Viena, destul de singur, lipsit de anturaj ca cel al numeroșilor studenți conaționali, care îi animaseră sejurul anterior, în capitala austro-ungară. Izolarea îi agrava desigur iritarea sau deprimarea legată de instabilitatea sănătății sale. Încă de la Viena Eminescu se plângea în scrisori de indispoziții și suferințe care-i răsturnau programul de lucru. În primăvara lui 1874, tocmai în lunile în care i se decidea

¹⁴ Eminescu, Mihai, *Opere alese II*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura Minerva, București, 1973, p. 423.

¹⁵ Idem, p. 524.

¹⁶ G. Călinescu realizează în magistrala biografie dedicată lui Eminescu o amplă descriere a mediului universitar vienez care l-a influențat și format spiritual în mod decisiv pe poet.

viitorul îl ține pe loc o paralizie a mâinii drepte. Credea el a recunoaște în perturbațiile care nu încetau a-l chinui, dovezile unei nefericite predispoziții ereditare a Eminovicilor?”¹⁷ Însă evenimentul esențial de care se leagă starea psihică a poetului îl constituie moartea fratelui Șerban. Eșecul doctoratului este explicat de Ilina Gregori din această perspectivă: „Medic foarte capabil, cu o anumită notorietate în Berlin, dar fire închisă, slabă – cum se plângea Eminescu – , dezechilibrat în fond și bolnav, de fapt condamnat, Șerban este, după părerea mea, unul dintre protagoniștii secvenței berlineze, cel puțin ai finalului ei. Și totuși, nici unul dintre biografii de până acum nu s-a întrebat ce rol a jucat el în încercăturile pe care fratele mai tânăr nu le putea mărturisi, nimeni nu a spus clar că îngrijirea lui Șerban la Berlin, înmormântarea lui acolo și acoperirea datoriilor lui au însemnat pentru familie nu numai cheltuieli imense, ci și daune morale și un uz de credit după care Eminescu însuși nu mai putea aștepta nimic de la sponsorii săi”¹⁸. Pe lângă acest eveniment dramatic, suferința poate să fie cauzată și de iubirea pentru Veronica Micle pe care o cunoscuse în 1872 la Viena și asupra căreia se proiectează idealul în iubire. De altfel, o cauză a abandonării inexplicabile a studiilor doctorale ar putea fi și dorința de a fi mai aproape de cea pe care o adoră pe tot parcursul perioadei berlineze. Pe de altă parte, această perioadă poate fi considerată însă ca una fastă pentru proiectarea viitoare a operei (continuă *Avatarii faraonului Tlâ*, scrie primele variante ale *Scrisorilor* și *Glossei*) sau scrie câteva texte rămase postume (*Dacă treci râul Selenei*, *Privesc orașul furnicar*).

Pe de altă parte, revenirea în țară și faptul că nu-și susține doctoratul este prezentată de George Munteanu astfel: „Maiorescu începu o metodică presiune epistolară asupra poetului, zorindu-l să-și dea doctoratul pentru a-l putea numi profesor de filozofie la Universitatea din Iași. Eminescu rezistă cât rezistă, știind numai el că la doctorat nu se putea prezenta fără diploma de studii liceale [...]. Prin mai [1874], când situația deveni critică, acceptă de la Maiorescu, în fine ministru, un ajutor special pentru a zori pregătirile și a-și da doctoratul – zicea poetul – la Iena. Asta urma să se întâmple în august. Dar când sosi scadența, Eminescu plecă la Königsberg pentru cercetări de arhivă cu privire la istoria românilor (de astă dată cu un nou ajutor bănesc de la Crețulescu), iar de acolo, după ce văzu că nu are acces la documente, se îndreptă, prin Polonia pe la Cracovia și Lemberg, cu opriri prin preajma arhivelor și monumentelor istorice de aici. Când băgă de seamă că i s-au terminat banii, își reluă cu

¹⁷ Gregori, Ilina, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, Editura Art, 2009, p. 31.

¹⁸ Gregori, Ilina, Op. cit., p. 33.

precipitare călătoria și nu se opri decât la Iași”¹⁹. Imaginea acestei întoarceri neașteptate în țară suscită atenția biografilor care nu reușesc să înțeleagă de ce renunță Eminescu la perspectiva unei cariere universitare și nu-și susține doctoratul. O explicație pe care același critic o dă, ar fi aceea că „la doctorat nu se putea prezenta fără diploma de studii liceale, așa cum nu putuse – și nici nu încercase, firește, să-și dea vreun examen”. Este un argument, dar e posibil ca nu situația școlară să fie principalul impediment, ci starea psihică interioară marcată de evenimentele familiale (sinuciderea lui Iorgu, moartea lui Șerban), starea sănătății și nu în ultimul rând situația financiară precară, care nu-i permit să-și încheie studiile doctorale. La aceasta se adăugă și dorința de a fi cât mai aproape de Veronica, pe care o consideră singura în măsură să-i ofere fericirea visată și o viață liniștită. Momentul întoarcerii în țară coincide cu o estompare pentru un timp a stării depresive, Eminescu fiind implicat (ca în tot ceea ce făcea) în funcția de director al Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, apoi ca revizor școlar. Treptat însă, stările depresive existente latent reapar, fiind în special legate de atitudinea Veronicăi, dar și de presiunea perioadei bucureștene. Dorința de liniște, invocată de atâtea ori în scrisori, pare un ideal niciodată împlinit. Dimpotrivă, activitatea epuizantă din redacția *Timpului* îi agravează depresia. Acutizarea stărilor depresive culminează cu criza din 28 iunie 1883, pusă de specialiștii medicali ai vremii sub semnul manifestărilor unei grave maladii psihice. Vorbind despre controversa referitoare la ultimele modificări ale *Luceafărului* asupra cărora plutește suspiciunea că i-ar aparține lui Maiorescu, Petru Creția afirmă, creionând un portret al poetului din perioada care precede îmbolnăvirea: „Nimeni n-ar putea să susțină că prin mai 1883, Eminescu n-ar fi fost în stare să opereze modificarea pe care a operat-o: să anuleze câteva strofe care i-au apărut până la urmă excedentare și să reajusteze sfârșitul, de tranziție, al ultimei strofe. E drept că începuse să aibă destule clipe rele, de grea oboseală, de depresiune, sau, invers, de febrilitate și de exaltare. Totuși toate mărturiile concordă în a-l înfățișa pe Eminescu din acea vreme, ultima a strălucirii lui, având intelectul indemn și un bun tonus vital”²⁰. Referitor la imaginea lui Eminescu în conștiința epocii după 1883, Iulian Costache remarcă: „Astfel, despre anul 1883, dat fiind accidentul biografic pe care îl conține, s-ar putea spune că marchează inițierea unui proces: cel al despărțirii de Eminescu. Deși biologic nu dispăruse, creatorul ca atare va fi pus între paranteze. Iar pe măsură ce autorul însuși dispărea într-o evanescență thanatică, avea să devină tot mai pregnant și prezent, până la a-i înlocui persoana, un substituit

¹⁹ Munteanu, George, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980, p. 184.

²⁰ *Eminescu editat și comentat de Petru Creția*, Editura Humanitas, 1994, p. 125.

identitar al acestuia: imaginea autorului”²¹. Într-adevăr, emoția publicului este atât de mare încât treptat îl scoate pe omul Eminescu din planul existenței, integrându-l într-un mit, care nu poate decât să-i dăuneze. Atitudinea excesiv protectoare a contemporanilor are în mod sigur efecte grave asupra stării interioare a poetului, care se vede supus indirect unui oprobriu ascuns în spatele celor mai bune intenții.

Dacă am face un exercițiu de imaginație cu detașarea secolului XXI, la sfârșitul acestui scurt excurs despre ipostazele și cauzele depresiei eminesciene, l-am vedea pe tânărul Mihai Eminescu tratat corect din punct de vedere medical după episodul 1883, beneficiind de calmul și liniștea atât de dorite și atât de des invocate în textele sale. Terapeutică depresiei pe care poetul însuși o intuia ar fi însemnat cu siguranță prelungirea celei mai faste perioade a creației sale. Din păcate, înțelegerea îngustă, uneori răuvoitoare a contemporanilor față de manifestările complexe ale depresiei în cazul lui Mihai Eminescu a dus la irosirea a șase ani de viață și la dispariția prematură a poetului.

Bibliography

1. *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle*, Polirom, Iași, 2000.
2. Gregori, Iliana, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, Editura Art, 2009.
3. Călinescu, G., *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Cartex, 2006.
4. Munteanu, George, *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.
5. Eminescu, Mihai, *Opere alese I*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura Minerva, București, 1973.
6. Eminescu, Mihai, *Opere alese II*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura Minerva, București, 1973.
7. *Eminescu. Opere, vol. I. Poezii*, Academia Română, Univers Enciclopedic, București, 1999.
8. Costache, Iulian, *Eminescu. Negocierea unei imagini*, Editura Cartea Românească, 2008.
9. *Eminescu editat și comentat de Petru Creția*, Editura Humanitas, 1994.

²¹ Costache, Iulian, *Eminescu. Negocierea unei imagini*, Editura Cartea Românească, 2008, p. 184.